

شیعیان کویت

کویت منطقه ای در منتهی الیه شمال غرب احساء، که زمان تأسیس آن در ۱۹۱۳، به عنوان بخشی از جزیره العرب بوده و به نام قرین و کاظمه شناخته می شد. اقلیم عمان و بحرین در دولت عباسی اقلیمی، واحد به شمار می آمدند و مهمترین شهرهای آن احساء، قطیف و کاظمه (کویت امروزی) بود. ساکنان این منطقه عرب نشین و از قبایل مختلف عربی هستند که طی قرن‌ها در این منطقه سکونت داشته و گهگاه به تناسب اوضاع و احوال جابجا می شدند. بسیاری از این قبایل از قدیم شیعه بوده و شماری نیز بر مذهب سنت بودند.

در حال حاضر شمار زیادی شیعه از ساکنان عرب این منطقه و نیز از جمع مهاجرانی که از کشورهای مختلف در این کشور اقامت کرده اند، زندگی می کنند. دولت این کشور دولتی سنی مذهب است و تا چند سال قبل به رغم آن که رفتار آن دولت با شیعیان مناسب تر از دولت سعودی بود، اما به عنوان یک اقلیت، شیعیان را مورد بی مهری قرار می داد. چنان که در حال حاضر نیز سخت گیری‌ها ادامه دارد. انقلاب اسلامی ایران که با تبلیغات شدید بعثی‌ها و ناسیونالیست‌های عرب به عنوان یک تهدید مطرح شد، سبب بدبینی بیشتر دول عربی از جمله دولت کویتنسبت به ایران و نیز شهروندان شیعه این کشور شد. به همین دلیل پس از سال ۱۹۸۰ شیعیان بیش از پیش محدود شده و به خصوص از ورود به عرصه صنعت نفت محدود شدند. با این حال در یک تقسیم بندی کلی باید گفت در حال حاضر شیعیان کویت نسبت به دیگر کشورهای عربی بعد از لبنان از رفاه و آزادی نسبی برخوردارند.

قبل از جنگ خلیج فارس و اشغال کویت به دست صدام در سال ۱۹۹۱ شیعیان کویت در معرض اقدامات شدید امنیتی حکومت از جمله بازداشت و تبعید قرارداشتند. در طی جنگ و با فرار بسیاری از سنیان که از وضعیت خوب اقتصادی برخوردار بودند، شیعیان تنها کسانی بودند که در مقابل حمله صدام ایستادگی کرده و حتی افرادی از آنان شهید شدند.

این جریان وضعیت بعد از جنگ را به نفع شیعیان تغییر داد و سبب شد تا آنان از آزادی‌های بیشتری برخوردار شوند. بااین حال به جز موارد استثنائی همچنان در پست‌های حساس حکومتی راه ندارند و در زمینه استخدام‌های دولتی درباره آنان اعمال تبعیض می شود.

در حال حاضر شیعیان ۳۰ درصد جمعیت کویت را تشکیل می دهند، اما فقط ده درصد از ۵۰ کرسی انتخابی مجلس ملی را در اختیار دارند.

شیعه در کویت به لحاظ نژادی به دو گروه تقسیم می شود: عرب و غیر عرب. اما به طور کلی چند گروه متمایز شیعی را می توان نام برد:

- ۱- احساوی ها: اینان از منطقه الاحساء بوده و عرب اصیل هستند.
- ۲- بحارنه: این گروه نیز اصالتاً عرب هستند و از بحرین به کویت آمده اند.
- ۳- عجم ها: این گروه از نسل ایرانیان مهاجر به کویت هستند و درصد بیشتری از شیعیان کویت را تشکیل می دهند.

۴- گروه اندکی نیز به بصاروه و زبیریه مشهورند که از جنوب عراق آمده اند. خانواده هایی از عرب که اوائل قرن هفدهم و بعد از آن به تدریج از منطقه احساء و قطیف به سمت غرب و کویت فعلی آمده اند عبارتند از: شمالی، حمید، کعبی، بغلی، مکی، بحارنه، جمعه، وزان، بن شیبیه، جمال، معرفی، مزیدی، شیرین، جمال و... بیشتر اینان به هدف کارهای تجاری راهی این منطقه شدند. شمار شیعیان در آن دوره بیش از ۵۰ درصد بود، اما به تدریج از شمار آنان کاسته شد تا به ۴۰ درصد رسید. این امر به دلیل مهاجرت شماری از آنان به سمت جنوب عراق بود. در آن زمان مهاجرت به کویت کمتر بود و دلیل آن نیز رفاه نسبی موجود در عراق در مقایسه با کویت بود. به مرور از شیعیان کاسته شد و تا ۳۵ درصد رسید. پس از کشف نفت به تدریج اوضاع کویت بهتر شده و مهاجران زیادی از نقاط دیگر از جمله عراق و ایران به کویت رفتند. با این حال موقعیت تجاری کویت حتی پیش از آن هم جاذبه خوبی برای مهاجرت داشت. غالب شیعیان کویت مانند سایر شیعیان، پیرو مراجع تقلید هستند. اما گروه های کوچکی هم وجود دارند که بر مذهب شیخیه بوده و در حال حاضر به «جماعت المیرزا» شناخته می شوند. مسجد امام صادق (ع) مرکز تجمع آنهاست. شماری از شیعیان نیز اخباری مسلک هستند که بیشتر در میان بحارنه نفوذ دارند و خاندان های قلاف، خیاط، مکی جمعه و حجی حامد پیرو آنان هستند.

جماعتی هم به خوئییه شهرت دارند که برخی از خاندان ها مانند موسوی، قبازد، دشتی، اشکنانی، بهمنی و بهبهانی وابسته به این جماعت اند. خاندان های معرفی، بهبهانی و قبازد از اولین خاندان های شیعی هستند که از اواخر قرن ۱۹ به کویت مهاجرت کرده اند. طلاب و روحانیون کویت غالباً برای تحصیل به ایران آمده و می آیند. همچنین در طول سالها، رهبری جمهوری اسلامی ایران در مقام ولی فقیه و مرجع، نماینده ای در کویت داشته اند.

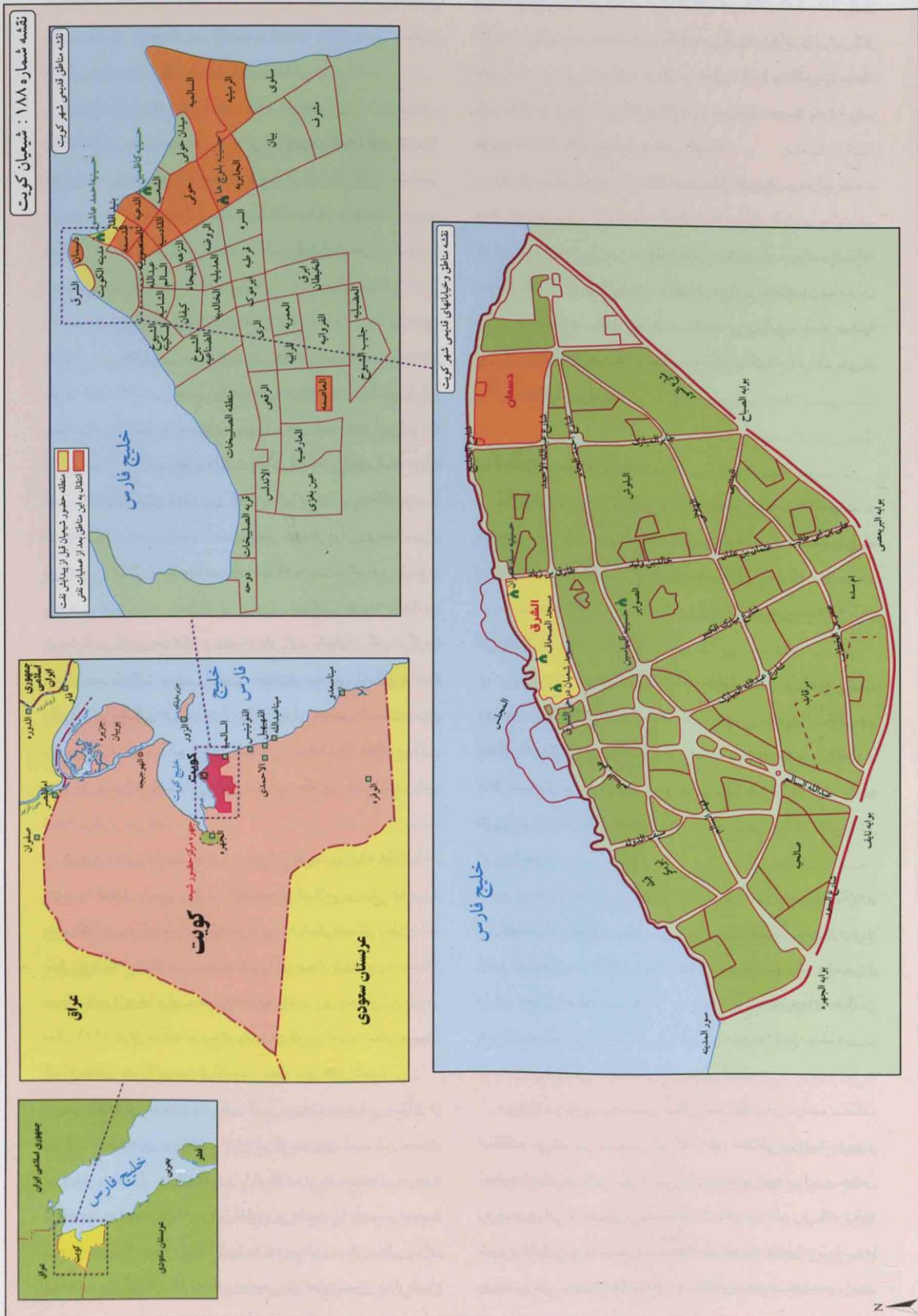
براساس آخرین آمار که در سال (۲۰۰۵ م) توسط وزارت برنامه و بودجه کویت انتشار یافته است، جمعیت کویت به ۲۲۱۳۴۰۳ نفر می رسد. طبق آمار مرکز تبلیغی دعوت به اسلام، جمعیت غیر مسلمان حدود ۵۰۰ هزار نفر و شمار مسلمانان یک میلیون و هفتصد هزار نفر می باشد. مسلمانان غالباً از اهل سنت و مذهب مالکی دارند و حدود ۷۰٪ جمعیت مسلمان کویت را تشکیل می دهند. ۳۰٪ جمعیت که حدود ۶۰۰ هزار نفر است، مسلمان شیعه مذهب هستند. از این تعداد حدود ۷۰ هزار نفر ایرانی الاصل هستند.

فعالیت سیاسی - اجتماعی شیعیان در کویت

از اواخر قرن هفدهم میلادی، علمای شیعه که تربیت شده نجف بودند فعالیت عمومی تری را در کویت آغاز کردند. مسجد صحاف نخستین مسجدی بود که توسط شیخ موسی مزیدی فعال شد. وی قاضی جعفری منطقه نیز بود. پسرش شیخ محمد مزیدی راه پدر را ادامه داد. سید مهدی قزوینی چهره بارز دیگری از علمای شیعه بود که نقش مهم اجتماعی و سیاسی در کویت بر عهده داشت. فرزندش سید جواد قزوینی وارد فعالیت های سیاسی نیز گردید. از اواسط قرن بیستم شماری از علمای ایرانی و عراقی با حفظ هویت اصلی در کویت استقرار یافتند. برای نمونه می توان به سید زین العابدین کاشانی از ایران و سید علی شبر از عراق اشاره کرد. شبر از سال ۱۹۵۶ در مسجد مزیدی به امامت مشغول گشت. هر دو نفر به توصیه آیت الله بروجردی در کویت مستقر شدند. در زمان آیت الله حکیم، سید عباس مهری به سمت نماینده ایشان تعیین شد.

در دهه هفتاد تعداد بیشتری از روحانیون از نجف و ایران به کویت آمدند. از آن جمله شیخ علی کورانی بود که از طرف آیت الله حکیم در سال ۱۹۶۷ به کویت رفت و امام مسجد النقی در منطقه الدسمه شد. این مسجد در همان سال افتتاح گردید و هیئت بلند پایه ای شامل سید محمد باقر حکیم، سید هادی حکیم و سید محمد بحر العلوم از طرف آیت الله حکیم به این مراسم اعزام شدند.

محمد مهدی آصفی روحانی دیگری بود که به کویت رفت. این مسأله نقطه عطفی در تحرک سیاسی شیعه در کویت بود.

جماعت احسائی ها تحت نظر و هدایت میرزا موسی سلیمی حائری بودند که بعد از در گذشت برادرش میرزا حسن حائری احقاقی ریاست این گروه را بر عهده داشت.

شیعیان کویت به رغم جمعیت قابل توجهشان، به دلیل عدم مشارکت در جنبش های قومی عربی که بیش از همه رئیس جمهور اسبق مصر جمال عبدالناصر مروج آن بود، به لحاظ سیاسی منزوی شدند. با این حال و پس از آن که در دهه پنجاه قرن بیستم شماری از علمای عراق به کویت آمدند، فعالیت آنان در عرصه های اجتماعی گسترش یافت و حضورشان محسوس تر شد. سهم شیعیان در مجلس کویت در دهه شصت میلادی حدود یک پنجم بود. دلیل آن نیز تقسیم حوزه های انتخابیه بود که برای منطقه القبله که سنی نشین بود پنج حوزه و برای الشرق که منطقه شیعه نشین بود تنها دو حوزه معین شده بود. این امر به تدریج شیعه را به مخالفت های سیاسی کشاند. با این همه، باید گفت مناسبات میان تجار بزرگ شیعه با دولت دوستانه بود. به تدریج مهاجرت و رفت و آمد شمار بیشتری از روحانیون و سیاسیون عراقی به خصوص افرادی که به حزب الدعوه منسوب بودند و همین طور شماری از مبارزان ایرانی، جبهه سیاسی شیعه را در کویت فعال تر و منسجم تر کرد. شیعیان کویت گرچه نتوانستند موافقت دولت را برای تشکیل مجلس اعلای شیعه بگیرند، اما تشکلی نزدیک به آن را با عنوان مجلس السبت برای منسجم کردن جهت گیری های شیعه در میانه دهه هفتاد میلادی پدید آوردند. این نامگذاری بدان دلیل بود که این جلسات در شب شنبه برگزار می شد.

شروع فعالیت های فرهنگی- شیعی در کویت در دهه هفتاد آغاز شد و به انتشار شمار زیادی کتابچه های اسلامی و حتی نشریات منجر گشت. حرکت دیگری که در کویت به شکل مستقل مطرح شد، خطی بود که آیت الله سید محمد شیرازی بنیاد نهاد و به عنوان حرکت شیرازی ها برای چند دهه ادامه یافت. وی بعد از آن که در سال ۱۹۷۱ عراق به اعدام محکوم شد به کویت آمد و امام مسجد الحاج عباس میرزا حسین تراکمه در محله بنید القار شد.

طی دهه های هفتاد تا اواخر قرن بیستم جنبشی متأثر از حرکت امام خمینی و انقلاب ایران در کویت پدید آمد که بسیار نیرومند و معقول حرکت کرد و با استفاده از ظرفیت های موجود به تقویت موقعیت شیعه در این کشور پرداخت. با تأسیس مسجد شعبان در سال پیروزی انقلاب، به تدریج این مرکز محلی برای تجمّعات بزرگی شد که به طور طبیعی خواهان تحوّل در اوضاع سیاسی به نفع شیعه نیز بود. با آغاز جنگ عراق علیه ایران، دولت کویت در کنار صدام قرار گرفت، در حالی که شیعیان این کشور به خصوص سیاسیون تلاش می کردند دولت را از این کار

باز دارند. زمانی که دولت عراق در سال ۱۹۹۱ به کویت حمله کرد دیگر برای فکر کردن در این باره دیر شده بود و تازه دولت کویت دریافت که دوست و دشمن کیست. بعد از جنگ، موضع متعادل تری میان شیعیان و دولت کویت پدید آمد. مناسبت کویت نیز با ایران بهبود یافت. این در حالی بود که این دولت مجبور بود بر پایه سیاست های آمریکا در منطقه حرکت کند. آخرین گزارش از نزاع سیاسی شیعیان با دولت کویت مربوط به برگزاری مجلس فاتحه برای شهید عماد مغنیه بود که با اعتراض دولت کویت و دستگیری کوتاه مدت برخی از رهبران شیعه همراه بود.

مساجد و حسینیه های شیعیان

بر اساس برخی از گزارش ها در حال حاضر ۶۵ مسجد و تعدادی حسینیه و حوزه علمیه در کویت وجود دارد. مساجد آباد اهل سنت در این کشور ۱۳۵ عدد است. گفتنی است که از قدیم، در کویت، به صورت رایج کلمه «دیوان» بجای حسینیه به کار می رفته است.

مسجد ۱۵۰ ساله الصحاف به عنوان یکی از قدیمی ترین مساجد شیعیان کویت به دست میرزا موسی حائری احقاقی در منطقه الشرق کویت ساخته شده است. مسجد شعبان الشرقمحل استقرار مرحوم سید عباس مهری نماینده امام و امام جمعه کویت بوده و در حال حاضر یکی از مهم ترین مراکز شیعه در کویت است.

بر اساس برخی از آمارهای دیگر حدود ۸۰۰ حسینیه، تکیه و دیوانیه در این کشور وجود دارد که عمدتاً مرکز سوگواری و تبلیغ تشیع است. از این تعداد ۱۲۵ حسینیه بزرگ، رسمی و دارای مجوز است و بقیه همان دیوانیه ها یا حسینیه های خانگی هستند. سخنرانی ها و مراسم در این حسینیه ها (جز چند مورد که به زبان فارسی است) به زبان عربی است.

دیوانیه در کویت به معنای سالن است که برای مراسم مختلف استفاده می شود و شیعیان نیز که از هر امکانی برای ترویج و تعظیم شعائر اسلامی بهره می برند، از دیوانیه برای مجالس روضه خوانی و سخنرانی استفاده کردند، به طوری که نقطه شروع تشکیل و تأسیس حسینیه در کویت همین دیوانیه ها بودند. برخی حسینیه ها متعلق به خاندان های مخصوص است که برای نمونه می توان به دیوانیه (حسینیه) سید علی موسی التقی، حاج محمد شفیع آخوند، علی اسماعیل جمال و غیره اشاره کرد. پیش تر این دیوانیه ها (حسینیه ها) در مناطق الشرق، الصوابر و القبلة

قرار داشتند، ولی به مرور زمان به خارج از سور قدیم کویت منتقل و در مناطق الميدان، الدسمه و الدعیه احداث شده اند.

امروزه در جای جای کویت حسینیه ها دیده می شوند و در مناطق پرجمعیتی چون المنصوریه، الدعیه، الدسمه، الشرق و الرمیثیه دایر و مجالس عزاداری حسینی در دهه اوّل ماه محرم در آن ها برگزار می شود. قدیمی ترین حسینیه های کویت، الجعفریه و سید عمران هستند. حسینیه سید عمران بسیار کهن است و گویا در نیمه اوّل قرن نوزدهم تأسیس شده است. این حسینیه در آغاز دیوانیه ای در کوی بحرینی ها در منطقه میدان الشرق بوده است.

حسینیه خزعلیه در سال ۱۹۱۶ و آل یاسین در ۱۹۱۹ و حسینیه بلوچ ها در منطقه الجابریه و سید محمد الحسینی در سلوی و سید خلف در الرمیثیه، یکی پس از دیگری تأسیس شدند. حسینیه های مخصوص زنان نیز در مناطق مختلف کویت یکی پس از دیگری ساخته شدند.

حسینیه جعفریه اوّلین حسینیه رسمی است که در سال ۱۸۲۵ تأسیس و امروزه به نام مادر حسینیه ها معروف شده است. این حسینیه که تاریخ کویت را در دل خود جای داده است، در سال ۱۸۲۵ در یک خانه کوچک وقفی دایر گردید و بعدها توسط مرحوم آیت الله حاج میرزا علی حائری وقف رسمی شد.

در گذشته حکام و افراد خاندان حاکم کویت به این حسینیه رفت و آمد داشته و این مکان مرکزی برای تجمع هیئت رؤیت هلال ماه مبارک رمضان و هلال عید فطر بود و مردم کویت نیز با این سنت خوی گرفته اند. ضمناً مردم کویت از دیرباز در فضایی آکنده از محبت و مودّت و وحدت زندگی کرده، از هر گونه مسائل تفرقه انگیز مذهبی دوری می نمایند. علمای زیادی در این حسینیه به دور از هر گونه حساسیت مذهبی با حکام و مسئولین کویت ملاقات می کردند.